

Turvaa, tukea ja ymmärrystä – autismikirjon oppilaan tukemisen keinoja

Neuropsykiatriset haasteet, kuten autismikirjo, ADHD ja Touretten oireyhtymä, vaikuttavat merkittävästi oppilaan kykyyn toimia kouluyhteisössä. Tukemisen ytimessä on oppijan yksilöllinen ymmärtäminen ja ympäristön mukauttaminen hänen tarpeidensa mukaan. Tavoitteena ei ole muuttaa oppilasta, vaan rakentaa olosuhteet, joissa hän voi hyvin, oppii ja osallistuu omista lähtökohdistaan käsin. Tämä vaatii paitsi rakenteita ja välineitä, myös asennetta, jossa erilaisuus nähdään voimavarana eikä poikkeamana. Tässä artikkelissa keskitytään autismikirjon oppilaiden tukemisen keinoihin.

Ymmärrys tukemisen perustana

Neuropsykiatriset haasteet vaikuttavat oppilaan arkeen monin tavoin. Usein nämä haasteet ilmenevät vaikeutena toiminnanohjauksessa, sosiaalisessa vuorovaikutuksessa ja aistitiedon käsittelyssä. Ympäristö, joka ei huomioi näitä tarpeita, voi aiheuttaa oppilaalle jatkuvaa kuormitusta. Tämän vuoksi tukemisen näkökulman tulee perustua siihen, miten oppilas voi onnistua ja voida hyvin – ei siihen, miten häntä voisi muuttaa.

Autismikirjo näkyy yksilöllisesti

Autismikirjon oppijoiden tukemisessa korostuu yksilöllisyys. Vaikka autismikirjoon liittyy yhteisiä piirteitä, kuten joustamattomuus ajattelussa, rutiinien tarve ja aistitiedon käsittelyn haasteet, jokaisen oppilaan käyttäytyminen ja tuen tarve ilmenee omalla tavallaan. Näiden taustalla voi olla vaikeuksia esimerkiksi ymmärtää toisten ajatuksia ja tunteita tai reagoida johdonmukaisesti sosiaalisiin tilanteisiin. Autismikirjon oppijan kyky asettua toisen asemaan ja ymmärtää sosiaalisten tilanteiden syy-seuraussuhteita voi olla heikentynyt, mikä heijastuu suoraan vuorovaikutukseen ja osallisuuteen.

Onnistuneen tukemisen periaatteet

Onnistunut tukeminen autismikirjon oppijan kanssa rakentuu muutamasta keskeisestä periaatteesta. Ensinnäkin **fyysisen oppimisympäristön muokkaaminen** yksilön tarpeita vastaavaksi on olennainen lähtökohta. Tilan rauhoittaminen, aistikuormituksen vähentäminen ja selkeä rakenne tukevat oppijan keskittymistä ja turvallisuuden tunnetta. Toiseksi, **vahvan ja luottamuksellisen vuorovaikutussuhteen rakentaminen** opettajan, ohjaajan tai muun työntekijän ja oppijan välillä on ratkaisevaa. Tämä suhde luo perustan ymmärrykselle ja mahdollistaa yksilöllisen tuen tarjoamisen. Kolmanneksi on tärkeää **tunnistaa ja ymmärtää oppijan erityiset tarpeet** – olipa kyse aistiyliherkkyyksistä, vuorovaikutuksen haasteista tai

yksilöllisistä rutiineista. Lopulta kaiken työn tavoitteena on oppijan kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin edistäminen.

Kommunikaation monimuotoisuus

Kommunikaatio on monelle autismikirjon oppilaalle haasteellista. Joillakin oppilailla puhekieli on vahvaa, toisilla taas hyvin vähäistä tai jopa kokonaan puuttuvaa. Koska puheen ymmärtäminen voi olla vaikeaa, sanallinen ohjaus ei aina tavoita oppilasta. Tämä voi johtaa tilanteisiin, joissa oppilas ilmaisee itseään huutamalla, nykimällä tai vetäytymällä kokonaan vuorovaikutuksesta. Näissä tilanteissa on tärkeää löytää yksilöllisesti sopiva tapa kommunikoida, olipa se sitten kuvien, esineiden, viittomien tai muiden tukikeinojen avulla. Kun oppilasta rohkaistaan kommunikoimaan tavalla, joka hänelle toimii, vähenee turhautuminen ja mahdollistuu osallisuus sosiaalsiin tilanteisiin.

Visuaalisuus oppimisen tukena

Autismikirjon oppijat vastaanottavat ja hahmottavat tietoa usein parhaiten visuaalisin keinoin. He hyötyvät enemmän siitä, mitä näkevät kuin siitä, mitä kuulevat, ja siksi kuvien, esineiden ja kirjoitettujen sanojen käyttö on heille erityisen tärkeää. Näiden avulla voidaan jäsentää päivää, tukea ymmärtämistä ja ohjata myös kommunikoinnin alkuun. Monilla autismikirjon henkilöillä on vahva visuaalinen muisti, minkä varaan voidaan rakentaa puhetta tukevia ja korvaavia kommunikointikeinoja. Kuva tukee merkitysten hahmottamista, auttaa palauttamaan asioita mieleen ja helpottaa keskittymistä olennaiseen. On kuitenkin tärkeä muistaa, että kommunikointi kuvien avulla on eri asia kuin pelkkä päivä- tai viikkojärjestys – kuvat, esineet ja muut viestintäkeinot täytyy olla aktiivisesti saatavilla niin koulussa, iltapäivätoiminnassa kuin kotona, jotta niillä voidaan oikeasti kommunikoida.

Rutiinien ja ennakoitavuuden merkitys

Rutiinit ovat autismikirjon ihmisille merkittävä keino hallita arkea. Ne tuovat turvaa, ennakoitavuutta ja vähentävät stressiä. Rutiinit eivät ole vain mukavuudenhalua – ne voivat olla tehokkaita ja ajankäytöllisesti hyödyllisiä. Spatiaaliset rutiinit, kuten oma istumapaikka tai tilan pysyvyys, luovat tunnetta vakaudesta. Myös toimintoihin ja toimintojen järjestykseen liittyvät rutiinit, kuten pukemisjärjestys tai siirtymätilanteet, ovat keskeisiä. Vaikka muutoksia on toisinaan tarpeen tehdä, ne tulisi toteuttaa kohtuudella ja selkeästi perustellen. Joustavuuden opettelu on tärkeää, mutta täysin joustava toimintaympäristö ei ole realistinen tai tarpeellinen kenellekään. On hyvä ymmärtää, että jumiutumiset kuuluvat autismikirjoon – ne eivät ole tahallista vastustamista, vaan heijastavat aivojen jäykkää, ei-joustavaa toimintaa. Tällaisissa tilanteissa yksilö tarvitsee tukea, ei painostusta. Rutiinien ja visuaalisuuden hyödyntäminen antaa autismikirjon oppijalle mahdollisuuden toimia, ymmärtää ja osallistua arkeen omista vahvuuksistaan käsin. Aikuisen rooli on olla se osapuoli, joka arvioi omaa joustavuuttaan: odotetaanko muutosta lapselta, jolla on haasteita, vai voisiko aikuinen muuttaa lähestymistapaansa?

Palkitseminen ja joustavuuden kehittyminen

Käyttäytymisen ohjaamisessa keskeistä on myönteisen toiminnan vahvistaminen ja yksilöllisesti suunnitellut palkkiot. Huomion kiinnittäminen onnistumisiin, kannustava palaute ja kiittäminen vahvistavat oppilaan itsetuntoa ja lisäävät motivaatiota. Palkkiot voivat olla hyvin yksilöllisiä – usein juuri oppilaan kiinnostuksen kohteet, vahvuudet tai mielekäs tekeminen toimivat parhaiten. Palkitsemisen tulee olla suunnitelmallista, ennakoitavaa ja oikea-aikaista. Erityisesti alkuvaiheessa tarvitaan välitöntä ja konkreettista palautetta, jonka avulla toimintaa ohjataan toivottuun suuntaan. Ajan myötä jatkuvaa palkitsemista voidaan vähentää ja siirtyä kohti osittaista vahvistamista ja lopulta palkkion häivyttämistä. Samalla tuetaan joustavuuden kehittymistä.

Päivään voidaan sisällyttää tietty määrä tilanteita, joissa harjoitellaan vaihtoehtoisia toimintatapoja, mutta liiallinen joustavuuden vaatiminen voi olla oppijalle kuormittavaa. Siksi lepo, omat rutiinit ja ennakoitavuus ovat tärkeä vastapaino. Valintojen mahdollistaminen – esimerkiksi missä järjestyksessä tehtäviä tehdään – tukee oppilaan osallisuutta ja tunnetta siitä, että hänellä on vaikutusmahdollisuuksia. Joustavuus ei kehity pakottamalla, vaan turvallisten ja positiivisten rutiinien kautta. Yhteenkuuluvuuden tunne vahvistuu, kun kuljemme oppilaan rinnalla ja onnistumiset koetaan yhteisinä – mennään yhdessä, ei yksin.

Aistitiedon säätelyn haasteet - ympäristö ja opetus tukemaan oppimista

Monilla autismikirjon oppilailla on vaikeuksia aistitiedon käsittelyssä. He voivat olla yli- tai alireagoivia äänille, valoille, kosketukselle tai muille aistiärsykkeille. Tämä vaikuttaa suoraan oppimiseen, vireystilaan ja sosiaaliseen toimintaan. Aistiystävällinen oppimisympäristö voi merkittävästi vähentää kuormitusta ja parantaa oppilaan toimintaedellytyksiä.

Avoimet oppimisympäristöt eivät sellaisenaan tue kaikkien autismikirjon oppijoiden opiskelua. Näissä tiloissa aistikuormituksen määrä voi olla vaikeammin hallittavissa, mikä voi heikentää oppimiskykyä ja lisätä kuormitusta. Siksi oppimisympäristöjen tulee olla muunneltavia ja tarjoavat mahdollisuuden pienryhmätyöskentelyyn tai rauhallisiin kotipesiin, joissa oppilas voi oppia turvallisesti ja keskittyä ilman ylikuormitusta. Vaikka osalle oppijoista pienet ja jäsennellyt tilat ovat välttämättömiä, tarvitaan myös monipuolisia tiloja, jotka tukevat erilaisia työskentelytapoja – mukaan lukien pari- ja ryhmätyöskentely. Monimuotoiset oppimisympäristöt luovat pohjan yksilölliselle ja osallisuutta tukevalla opetukselle. Itseohjautuvuutta edellyttävä opetussuunnitelma voi olla haastava, jos oppilaalla on toiminnanohjauksen vaikeuksia, kuten monilla autismikirjon oppijoilla on. Nämä taidot eivät kehity itsestään, vaan ne vaativat aktiivista ohjausta ja harjoittelua.

Kiinnostuksen kohteet voimavarana

Oppilaan kiinnostuksen kohteet voivat toimia voimavarana. Ne voivat tarjota taukohetkiä, palkkioita tai jopa toimia opetuksen välineinä. Erityiskiinnostukset tuottavat usein iloa ja rauhoittavat, ja niitä voidaan hyödyntää esimerkiksi motivaation lisäämisessä tai sosiaalisten suhteiden rakentamisessa harrastustoiminnan kautta. Erityisesti tytöillä autismikirjon piirteet voivat jäädä huomaamatta, koska he saattavat peitellä oireitaan jäljittelemällä muiden käyttäytymistä. Tämä voi kuitenkin johtaa kuormitukseen,

uupumukseen ja mielenterveyden haasteisiin, jos oma jaksaminen ylittyy jatkuvan sopeutumisen takia.

Tytöt autismikirjolla

Tytöt autismikirjolla jäävät usein tunnistamatta, sillä heidän tapansa ilmentää autismikirjon piirteitä poikkeavat usein poikien vastaavista. Kiinnostuksen kohteet ovat usein samankaltaisia kuin muilla tytöillä, ja he voivat olla hyvinkin kiinnostuneita ihmisistä ja ihmissuhteista – toisin kuin autismikirjon pojat, joiden kiinnostus kohdistuu useammin esineisiin tai järjestelmiin. Stereotyyppiset maneerit saattavat olla vähäisempiä tai vähemmän näkyviä, ja katsekontakti voi olla enemmän tilanteen mukaista. Tytöillä saattaa olla yksi tai muutama ystävä, mikä luo ulospäin kuvan normaalista sosiaalisesta osallistumisesta, vaikka vuorovaikutustilanteet saattavatkin kuormittaa. Monet autismikirjon tytöt pyrkivät sopeutumaan ja samaistumaan ikätovereihin tarkkailemalla ja jäljittelemällä heidän käyttäytymistään. Tällainen jatkuva itsensä tarkkailu ja oireiden peittäminen kuluttaa voimavaroja, ja kuormitus saattaa ilmetä myöhemmin uupumisena, masennuksena tai äkillisenä romahduksena. Siksi on tärkeää tarkastella myös hienovaraisia merkkejä ja tunnistaa tuen tarve, vaikka ulkoinen käyttäytyminen ei näyttäisi poikkeavalta.

Vahvuuksien tunnistaminen

Autismikirjon oppilailla on usein huomattavia vahvuuksia, kuten hyvä muisti, tarkkuus, oikeudenmukaisuuden taju ja syvällinen tieto kiinnostuksen kohteistaan. Näitä vahvuuksia tulisi arvostaa ja käyttää opetuksessa hyödyksi. Positiivinen mieliala ja onnistumisen kokemukset vahvistavat joustavuutta, motivaatiota ja oppimisen edellytyksiä. Hyvinvointi tulisi nähdä ensisijaisena tavoitteena – ei oppilaan muuttaminen.

Sosiaalinen osallisuus ja inklusion haasteet

Inklusiossa on tärkeää muistaa, että autismikirjon oppilaat jäävät usein luokassa sosiaalisten suhteiden laitamille. Monet heistä kokevat yksinäisyyttä, ja kiusaamisen riski on korkea. Opettaja-oppilas -suhde voi olla vaikeampi rakentaa ilman ymmärrystä autismikirjon erityispiirteistä. Näistä syistä on tärkeää suunnitella opetuksen tukitoimet yksilöllisesti ja rakentaa luottamuksellinen verkosto oppilaan ympärille. Kodin, opettajan, erityisopettajan ja koulunkäynninohjaajan yhteistyö on keskeistä – erityisesti nivelvaiheissa.

Arjen taidot ja myönteinen palaute

Hyvinvoinnin tukeminen koulussa ei tarkoita vain akateemista menestystä, vaan myös tunnetaitojen, itsesäätelyn ja arkielämän taitojen tukemista. Oppilaan tulee saada harjoitella itsenäistä toimintaa, kuten wc-käyntejä, pukeutumista, asiointia ja ruuanlaittoa osana koulupäivää. Näin hänelle rakentuu kokonaisvaltainen ymmärrys arjessa toimimisesta. Myös myönteisen käyttäytymisen tukeminen on olennainen osa arkea: selkeät säännöt, oikeudenmukaiset rajat ja sopiminen esimerkiksi kuvien avulla lisäävät turvallisuuden tunnetta. Palkkioiden tulee olla oppilaalle mielekkäitä, yksilöllisiä ja konkreettisia, ja ne voivat ajan myötä siirtyä ulkoisesta vahvistamisesta sisäiseen motivaatioon.

Luottamus ja yhteistyö perheiden kanssa

Toimiva yhteistyö perheiden kanssa rakentuu ennen kaikkea keskinäiselle luottamukselle, kunnioitukselle ja yhteiselle ymmärrykselle lapsen tai nuoren ainutlaatuisuudesta. Keskeistä on, että kaikilla kasvatuskumppaneilla on yhteinen usko lapsen kykyihin – hän on arvokas juuri sellaisena kuin on, eikä vain, jos muuttuu tietynlaiseksi. Tämä perusajatus tulisi näkyä kaikessa vuorovaikutuksessa ja keskustelussa. Avoimuus ja rehellisyys sekä lapsen taidoista että käyttäytymisestä luovat pohjan rakentavalle yhteistyölle. Samalla on tärkeää nostaa esiin, millä keinoin lapsi on aiemmin onnistunut, toiminut itsenäisemmin tai edistynyt – vaikka vain pienin askelin. Näiden onnistumisten huomioiminen voi olla vanhemmille merkittävä voimavara.

Aitojen tunteiden ilmaiseminen ja niiden vastaanottaminen ilman pelkoa ammatillisuuden menettämisestä on tärkeää. Ammatilaisen kyky kohdata toinen ihminen aidosti ja inhimillisesti luo tilan, jossa voidaan jakaa myös vaikeita kokemuksia ja tunteita. Yhteistyö ei aina ole kevyttä tai iloista, mutta luottamuksellinen suhde mahdollistaa sen, että asioita ei tarvitse kaunistella. Onnistumisten jakaminen voi puolestaan moninkertaistaa ilon ja vahvistaa tunnetta yhteisestä tavoitteesta. On myös tärkeää arvostaa lapsen yksilöllisiä, ehkä erikoisiltakin vaikuttavia taitoja, eikä vähätellä niitä – ne voivat olla juuri hänen vahvuuksiaan. Kun perhe kokee tulevansa kuulluksi ja arvostetuksi, he voivat avata elämänsä kasvatuskumppaneille silloinkin, kun se ei ole helppoa. Tämä on suurta luottamusta, sillä muuten ammattilaisilla ei olisi mahdollisuutta tietää perheen sisäisistä, mutta lapsen tuen kannalta olennaisista asioista. Tällainen luottamuksen taso ei synny hetkessä, mutta kun se saavutetaan, se rakentaa pohjan lapsen parhaaksi tehtävälle yhteistyölle.

Tavoitteena oppilaan hyvinvointi ja kasvu

Lopulta onnistumisen kannalta tärkeintä on, että fyysinen ympäristö tukee oppimista, aikuisen ja oppilaan välinen vuorovaikutus on luottamuksellista ja oppilaan yksilölliset tarpeet tunnustetaan. Tavoitteena ei ole muuttaa oppilasta, vaan luoda edellytykset hänen hyvinvoinnilleen ja kasvulleen. Kun oppilas kokee itsensä ymmärretyksi ja hyväksytyksi, hänellä on mahdollisuus oppia, osallistua ja kukoistaa omalla tavallaan.

Koottu koulutuksen OPH: Neuropsykiatrisen oppijan tukeminen (3 op) materiaalien pohjalta
Oppimis- ja ohjauskeskus Valteri: Päivi Norvapalo, Riina Niutanen, Satu Peitso, Tiina Heikkinen